

YOSHLARDA LUDOMANIYAGA QARSHI KURASH VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI

Xayrullo Raxmatullayev

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Bu maqolada ko'rishimiz mumkinki hozirda yoshlarning texnologiyalar zamonida kiber olam bilan bog'lanib qolganligi, internet tarmoqlari orqali yoshlarning haqrqanday kiber uyinlarga mukkasidan ketgan darajada bog'lanib qo'lishi va ularning kelajak avlaod uchun ta'siri, uni yengib o'tish usullari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ludomaniya, kiber uyinlar, qimor uyinlari, psixologik ta'sir.

Qarib bir asrki, biz axborot texnologiyalar zamonida yashamoqdamiz. Axborot texnologiyalari kundalik hayotimizda juda muhim va ajralmas qismiga aylanib qoldi. Dunyoda, rekord darajada texnologiyalarning ta'komilashuvi jamiyatga albatta ta'sir qiladi. Hayotimizda, ko'radigan bo'lsak uch yoshli g'udakning ham qo'lida telefon va kompyuter bor ular bu qurilmalarda o'z vaqtlarini maroqli o'tkazish uchun foydalanishadi. Bu albatta, tabiiy hol chunki yosh bola o'z vaqtini maroqli o'tishini xohlaydi. Lekin ortiqcha be'farqlik bolaga, aks ta'sir etishi mumkin yosh bolaning vaqti qancha ko'p telefon yoki kompyuterda o'tsa uning bog'lanib qo'lishi va unga mukasidan ketib qo'lishi bu "Ludomaniyani" kelitib chiqardi. Yosh bolaning ludomaniyaga chalinishi uning ongiga va shu bilan birga tibbiy holatiga ham ta'sir etadi. U katta bo'lib qolgach dangasa, asabiy tez charchab qo'lish kabi holatlar ko'zatilishi mumkin.

Yana bir jihat yoshlar o'rtasida ludomaniyaning o'rta yoshlilar o'rtasida (qimor) o'yinlarga mukasidan ketish osongina pul topish yo'llari ularni ludomaniyaga qaram bo'lib qo'lishi. Xo'sh o'zi "Ludomaniya" nima? Ludomaniya (lat. ludo-o'ynash + boshqa yunoncha. μάβία-jinnilik, jozibadorlik, harflar. o'yinlarga jalb qilish), qimor o'yinlari, o'yinlarga qaramlik, (ingl. gambling-pul uchun o'yin) - qimor o'yinlariga patologik moyillik, inson hayotida hukmronlik qiladigan va ijtimoiy, kasbiy, moddiy va oilaviy qadriyatlarining pasayishiga olib keladigan qimor o'yinlarida ishtirok etishning tez-tez takrorlanadigan epizodlaridan iborat: bunday odam ushbu sohalardagi vazifalariga etarlicha e'tibor bermaydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ushbu kasallikka nom beradi¹ Jahonda hozirgi davrni hisoblaydigan bo'lsak

¹ <https://ru.wikipedia.org>

mafkuraviy g'oya va tahdidlar insonga kuchli ta'sir qiladi har qanday yovuz kuchlar o'z mafkurasini sindirish uchun albatta ommaviy axborot vositalardan (O.A.V) foydalanishi ularga ham qulay ham ko'pchilikni o'ziga jalb qilishi oson kechadi. Keyinchalik aytadiga bo'lsak Ludomaniya-bu qimor o'yinlariga qaramlikning patologik shakli bo'lib, kazinolarda, totalizatorlarda, bukmekernlarda va hokazolarda pul uchun qimor o'yinlariga bo'lgan nazoratsiz ishtiyoqni anglatadi. Ludomaniya yoki u qimor o'yinlariga ham qaramlik deyish mumkin (qimor o'yinlari) deb ham ataladi – bu musobaqalarda pul yutib olish uchun tez-tez takrorlanadigan ishtirok etish epizodlaridan iborat bo'lgan kasallik va ularning natijasini o'yinchining mahorati va bilimi emas, balki ish bilan oldindan belgilanadi: lotereyalar va lotereya avtomatlari va boshqa kazino o'yinlari, virtual sport intizomlariga pul tikish, va boshqalar. Ludomaniya nima ekanligini aniqlashga asoslanib, qimorboz (ludoman) - bu o'z hayotida hukmronlik qiladigan qimor o'yinlariga og'riqli qaramlikdan aziyat chekadigan odam, shuning uchun giyohvandlik ijtimoiy, moddiy, kasbiy va oilaviy qadriyatlarining pasayishiga (ahamiyatining pasayishiga) olib keladi. Qimor va qimor uyinlari haqida muqaddas dinimizda ham aytib o'tilgan.

Alloh taolo aytadi:

«**Ey mo'minlar, xamr** (mast qiladigan ichimlik ichish), **qimor** (o'ynash), **butlar** (ya'ni, ularga sig'inish) **va cho'plar** (ya'ni, cho'plar bilan folbinlik qilish) **shayton amalidan bo'lgan harom ishdur. Bas, najot topishingiz uchun ularning har biridan uzoq bo'lingiz!**» (Moida surasi, 90).²

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ham qimor o'yinlari taqiqlangan va unga qarshi choralar aytib o'tilgan. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi tomonidan 2007-yil 22-avgustda qabul qilingan. Senat tomonidan 2007-yil 25-avgustda ma'qullangan **“QIMOR VA TAVAKKALCHILIKKA ASOSLANGAN BOSHQA O'YINLARNI TASHKIL ETISH HAMDA O'TKAZISHNI TARTIBGA SOLISH MUNOSABATI BILAN O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING AYRIM QONUN HUJJATLARIGA O'ZGARTISH VA QO'SHIMCHALAR KIRITISH TO'G'RISIDA”**³ qonuni imzolangan. Kichik yoshdagi bolalarda, ludomaniya asosan mobil telefonlarga bog'lanib qolishdan boshlanadi bunda albatta, bolani ayblash noto'g'ri chunki bu yerda ota-onaning, aybi ham bo'lishi mumkin. O'rta yoshlilar orasida ludomaniya asosan qimor shakilida bo'lib unda inson o'zini uyinga bo'lgan ehtirosini to'xta olmaydi odamning qimor o'yinlariga bo'lgan patologik ehtirosida ifodalangan kimyoviy bo'lmagan qaramlikning bir turi deb ham atash mumkin. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, so'nggi o'n yilliklarda bemorlar soni keskin oshdi, qimor

² <https://islom.ziyouz.com/>

³ <https://lex.uz/>

o'yinlari epidemiya xarakteriga ega bo'ldi. Amerikalik olimlarning fikriga ko'ra AQSh aholisining taxminan 5 foizi faqat o'yin mashinalariga qaramlikdan aziyat chekmoqda. Rossiyada qimor o'yinlarining keng tarqalishi o'tgan asrning 90-yillarida boshlangan. Qimor o'yinlari sohasida qattiq cheklovlar joriy etilgandan so'ng, qimorbozlarning bir qismi noqonuniy muassasalarga borishni boshladi, ko'plari Internetda o'ynashni boshladilar..⁴

Ludomaniya rivojlanishining xususiyatlari boshqa ko'plab qimor o'yinlari ham oddiy tarzda boshlanadi: odam shunchaki omadini sinab ko'rishni, stressni yengishni, do'stlari bilan dam olishni, istaydi va bir necha soatlik hordiqni deb ko'pchilik uning ichiga kirib ketmoqdalar.. Aksariyat o'yinchilarning oilaviy muammolari bor, ko'plari jinoyat sodir etishadi, o'yinchilarning statistikasiga ko'ra, o'z joniga qasd qilish xavfi yuqori. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, patologik o'yinchilarning 13 dan 40% gacha o'z joniga qasd qilishga urinishadi, 32-70% o'z joniga qasd qilish fikriga ega⁵. O'yin paytida va g'alaba qozonish paytida miya tomonidan ishlab chiqarilgan adrenalin, dopamin va boshqa neurotransmitterlar shu qadar kuchli his-tuyg'ularni beradiki, o'yinchi ularni qayta-qayta qaytarib oladi. Va, boshqa odamlar ham bunday giyohvandlikni tashkil qilishlari mumkin. Firibgarlar "pul ishlashni o'rganish" yoki "kazinoni mag'lub etishga imkon beradigan maxfiy texnikani ochish" bahonasida odamlarni tuzoqqa iltiradilar. Nima uchun? Agar bu onlayn kazino bo'lsa, unda barcha yangi depozitlarning 2 qismi, 10 foiz uni u erga olib kelgan kishiga o'tadi. Qimor o'yinlarida juda ko'p pul aylanayotganini hisobga olsak, bunday firibgarlar juda ko'p. Agar, siz ludomaniyaga chalingan odamni uchratsangiz unda ba'zi bir ajralib turadigan psixologik jihatlarni ko'rishiz mumkin misol uchun, tushkun kayfiyat, o'z joniga qasd qilish haqidagi fikrlar qo'rquv, shubha, aybdorlik hissi, tajovuzkor his-tuyg'ular, pastlik hissi. Shu kabi belgilar bilan ular ajralib turadi. Dunyo adabiyotida ham ludomaniyaga atab bir necha katta asarlar yozilgan u asarlarda asosan qahramonlar qanday qilib bu yo'lga kirib qolganliklari bayon etilgan. Misol tariqasida Opanas Viliyarkoning “Qimor Kruizi” asarida bosh qahramon qanday bu uyinga tobe bo'lib qolganini va uning sabablarini bayon etgan⁶, keyin asar “Qimor uyinlariga qaramlik, qimor uyinlaridan xalos bo'lish” Aleksandr Ustinkovich bu asarda ludomaniyadan qanday qo'tilish sirlari keltirib o'tilgan.

“Odatda qimorbozlar menga haddan tashqari aqldan ozish, etishmovchilik bosqichida kelishadi”, dedi "Birinchi qadam" klinikasining bosh shifokori, psixiatr shifokor Vasiliy Shurovning o'z interviyusida;

⁴ /www.krasotaimedicina.ru

⁵ “Лудомания за 1-класс” Борис Карлов.2020 1-лист

⁶ “Qimor kruizi. Bo'rilish” Opanas Viliyarko.2020

Xo'sh o'zimizga savol bersak nega ludomaniya rivojlanmoqda unga qarshi chora bormi o'zi? Qancha ko'p befarqlik bo'lsa unga qarshi kurash shuncha qiyin bo'ladi shuning uchun bu kasalikka qarshi faqatgina muhit va jamiyatda kurash olib borish kerak. Buning uchun psixologlar tomonidan ta'kidlangan bir necha usullar aytib o'tilgan;

1. Telefonda keraksiz ilovalarni o'chirish.
2. Smartfondan uzoqlashish vaqtini ko'pchilik bilan o'tkazish.
3. O'z smartfonimizga kerakli dasturlarni o'tqazish misol uchun chet-tilini o'rganish mumkin bo'lgan, yoki turli mantiqiy uyinlarni o'rnatish.
4. Ota-onalarning o'zlari smartfondan uzoqlashishi zarur shunda bolada ham smartfonga nisbatan be'farqlik paydo bo'ladi.

Axborotlashuvning hozirgi davrida ludomaniya huddi giyohvandlik kabi odamni o'rab oladi va uni quyib yubormaydi. Shunday ekan biz undan samarali himoyalanishimiz zarur yuqoridagi choralar albatta bu kasalikdan uzoqda yurishga yordam beradi lekin insonni o'zida avvalo, ichki immunitet bo'lishi zarur. Siz bilan bizning qo'limizda buyuk kelajak bor uni asrashimiz va unga sodiq bo'lishimiz zarurdir.

Foydalangan adabiyotlar va resurslar,

1. wikipedia.org.
2. islom.ziyouz.com.
3. Lex.uz.
4. krasotaimedicina.ru.
5. “Лудомания за 1-класс” Борис Карлов.2020 1-лист
6. “Qimor kruizi. Bo'rilish” Opanas Viliyarko.2020